

A négy VVER-1200 gőzfejlesztő és az Arabella™ gőzturbina illeszkedésének üzemi konstrukciós követelményei és biztonsági feladatai

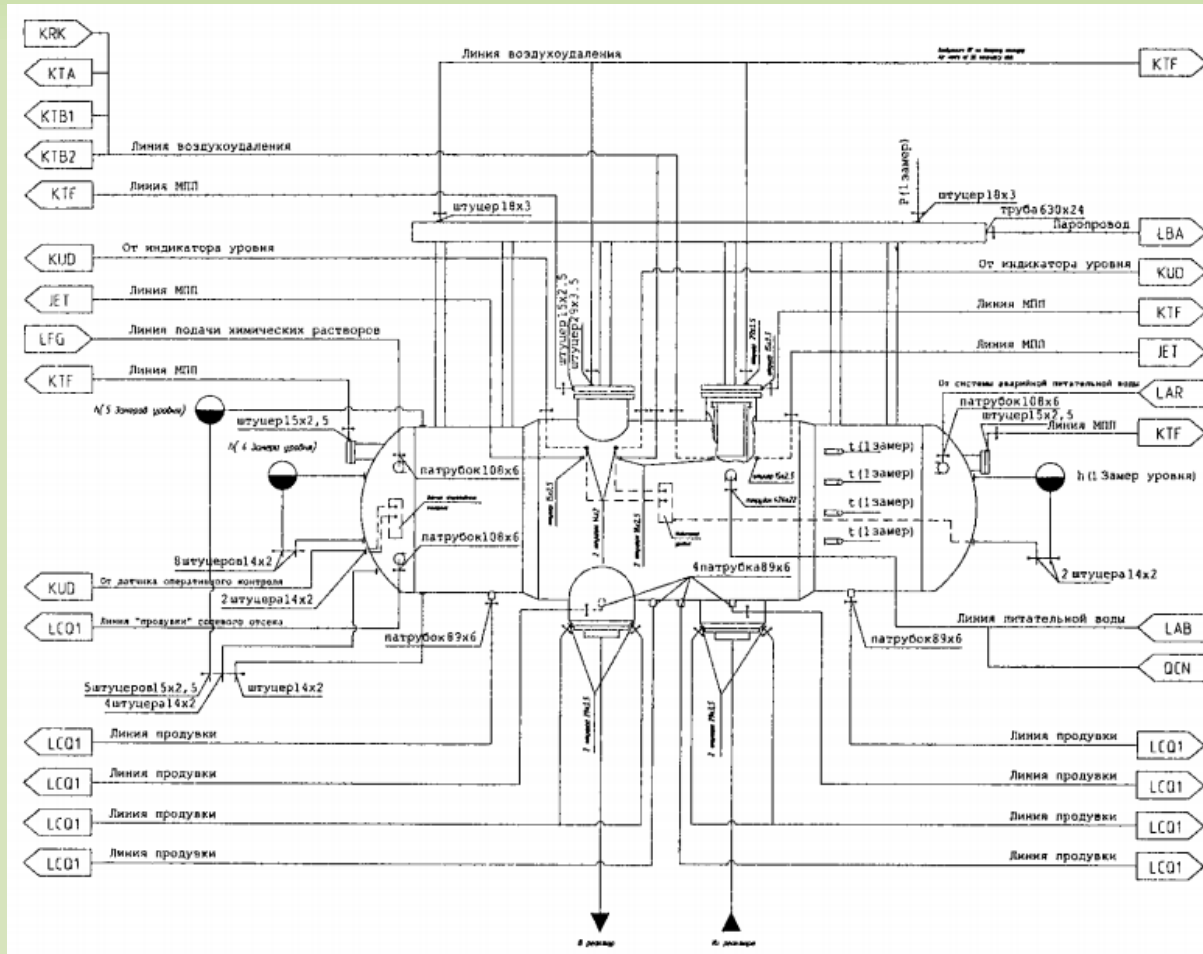
Dr. Ósz János

Tartalom

1. A VVER-1000 gőzfejlesztőkhöz kapcsolódó szekunderkörü rendszerek.
2. A GE ArabellaTM gőzturbina kapcsolása, berendezései, rendszerei, velük szemben támasztható követelmények.
3. A gőzfejlesztők harmóniaelvének kért mátrixa.

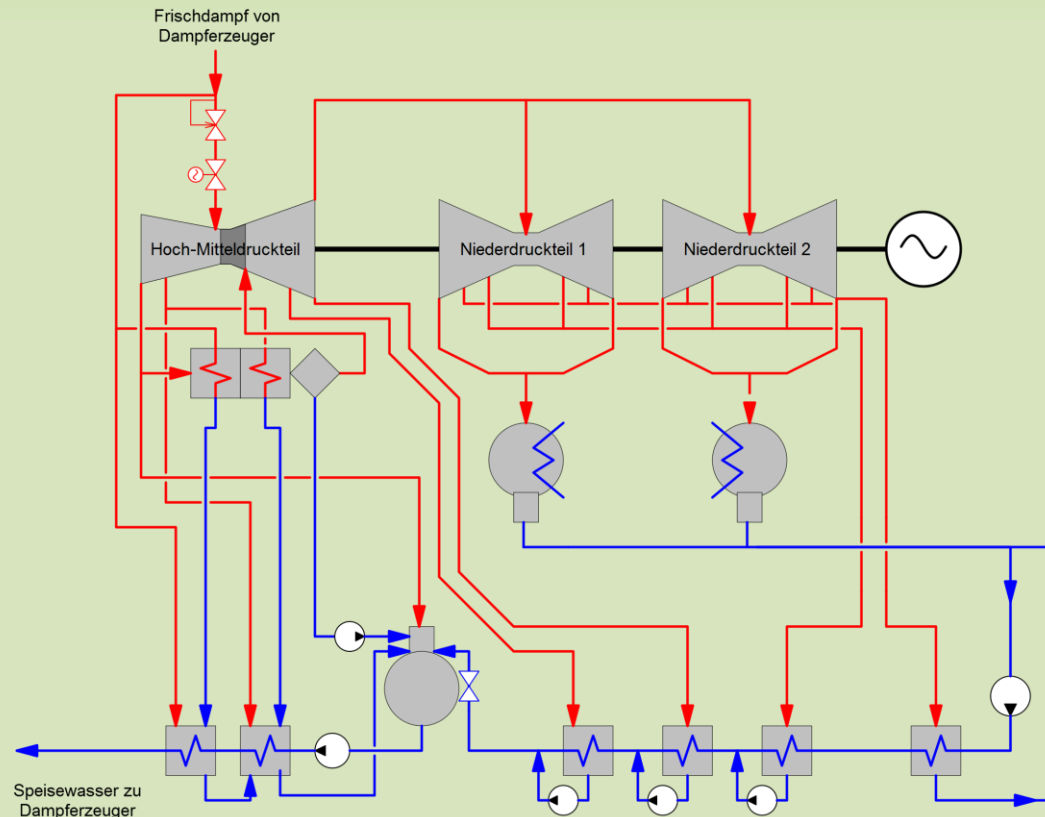
1. A VVER-1000 gőzfejlesztőkhöz kapcsolódó rendszerek [Lukaszevics]

A VVER-1000 gőzfejlesztőkhöz kapcsolódó rendszerek [Lukaszevics]

Jelölés	Primerköri rendszer	Szekunderköri rendszer
KUD		Vízszint és gőznedvesség-szabályzó
KTA	Reaktorépületben levő berendezéseket leürítő	
JET	Hőhordozó-szivárgás elvezető és észlelő	
KTB1, 2	Baleseti gázelszívó rendszer	
LAB		Tápvízrendszer
LAR		Baleseti tápvízrendszer
LBA		Gőzvezetékek, gőzledobó berendezések
LCQ1		Gőzfejlesztők leiszapolása
LFG		Gőzfejlesztők köpenytéri kémiai tisztító
QCN		Vegyszer-előkészítő, adagoló a tápvízbe
KRK	Kisnyomású nitrogén	
KFT	Reaktorépület speciális csatorna	

2. A GE Arabella™ gőzturbina egy közös nagy- és középnyomású aszimmetrikus házból és három (az ábrán 2 db) szimmetrikus kisnyomású házból áll.

A gőzturbina-fokozatok számított gőz- és nedvességtartalma, a folyadékfázisú víz és gőz tömegárama az orosz hőséma alapján
 A hőséma HIBÁS adatai helyett saját számítás

Gőzturbina fokozat	x	ω	$\dot{m}_{víz}$ [kg/s]	$\dot{m}_{gőz}$ [kg/s]
Nagynyomású gőzturbina				
belépő	0,997	0,003	4,891	1680,918
1. fokozat	0,910	0,090	138,050	1395,203
2. fokozat	0,890	0,110	160,187	1294,084
3. fokozat (kilépő)	0,857	0,143	171,350	1022,746
Középnomású gőzturbina				
belépő (4. fokozat)	1,000	0,000	0	1194,096
5. fokozat	1,000	0,000	0	1140,107
Kisnyomású gőzturbina				
belépő	1,000	0,000	0	1042,522
6. fokozat	0,905	0,095	99,459	943,063
7. fokozat	0,891	0,109	104,986	861,357
8. fokozat (kilépő)	0,894	0,106	94,209	795,955

Gőzturbina anyagminőségek, bevonatok

- A nagynyomású (HP) turbinaházba belépő gőz telített és az expanzió során nedvessé váló gőz erózióval szembeni védelme: *az összes nedvesgőzzel érintkező alkatrész 12 % krómtartalmú acél.*
- A cseppleválasztó-újrahevítőből túlhevített gőz lép be a nagynyomású házzal közös közbenső nyomású (IP) házba, és *az IP nyomású szakaszon végig száraz (túlhevített) gőz áramlik*, ezért nem igényel speciális eróziós-korróziós védelmet. Ennek ellenére a forgó és állólapátok valamint a tömítőgyűrűk anyagminősége 12 % krómtartalmú acél.
- A kisnyomású ház erózióval szembeni védelme az EDF nukleáris flotta feldolgozott üzemviteli tapasztalatán alapszik. Megítélésem szerint az LP4 és LP5 forgólapátok anyagminősége – az első adag élettartama után – titánötvözet lesz a rozsdamentes acélnál lényegesen hosszabb élettartammal és legalább kétszeres árral – a fejlett országok gyakorlatának megfelelően.

2.1. Tápvízrendszer: A gőzturbina hőcserélőinek általunk becsült felülete

A hőátadó csövek anyagminősége rozsdamentes acél.

Minden tápvíz-előmelegítő és újrahevítő – az eddigi hazai létesítésektől eltérően – fekvő (vízszintes) elrendezésű lesz.

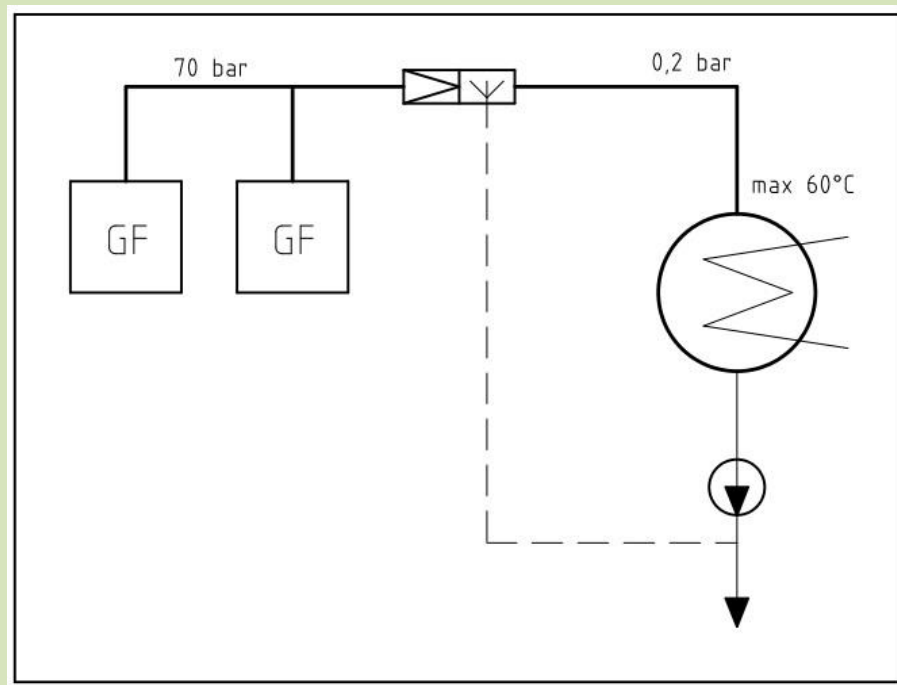
Hőcserélők	\dot{Q}	Δt_{lm}	kF	k	F
	kW _{th}	°C	kW/°C	kW/m ² °C	m ²
3 db (harmad) kondenzátor	1926300	13,92*	326673	3,0	48000
3 db LP1 kisnyomású előmelegítő	99589	11,99	8308	2,5	3600
2 db LP2 kisnyomású előmelegítő	169406	15,02	11278	2,6	4400
1 db LP3 kisnyomású előmelegítő	212491	16,26	13067	2,7	5200
1 db LP4 kisnyomású előmelegítő	123348	8,36	14761	2,8	5200
1 db GTT gáztalanító táptartály	28317				0
2 db HP6 nagynyomású előmelegítő	185435	16,41	11298	2,9	4000
2 db HP7 nagynyomású előmelegítő	175985	12,86	13687	2,9	5000
2 db RH1 túlhevítő	271034		13032	0,6	22000
2 db RH2 túlhevítő	320497	20,80	11813	0,7	19000
4 db gőzfejlesztő	3212134	27,13	125222	5,3	24420

Tápvízrendszer

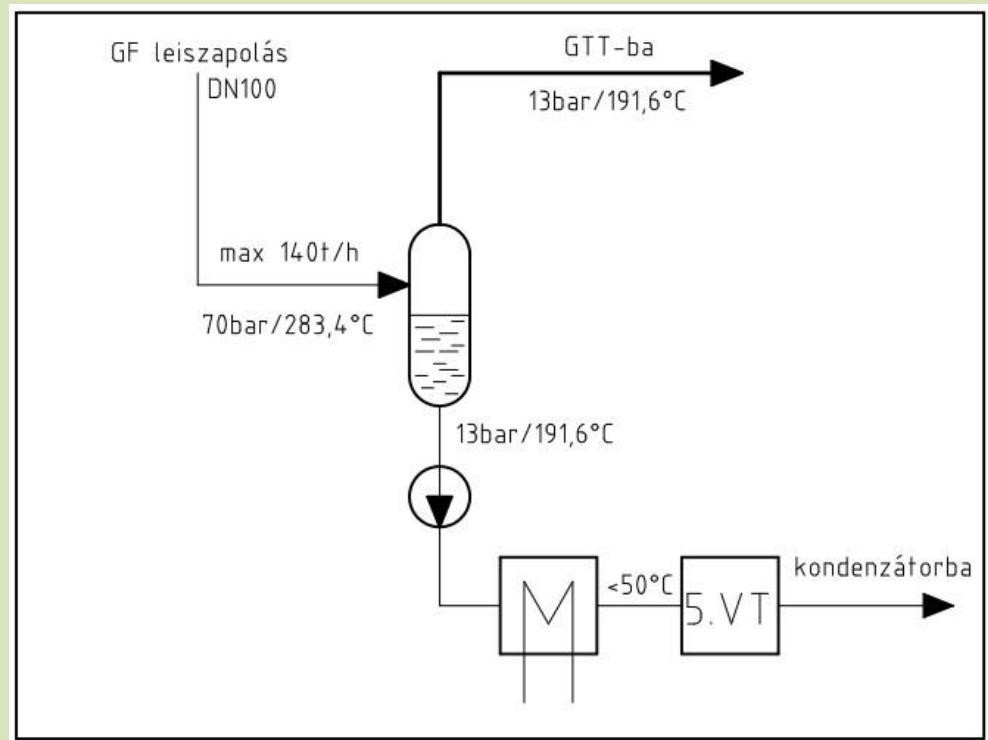
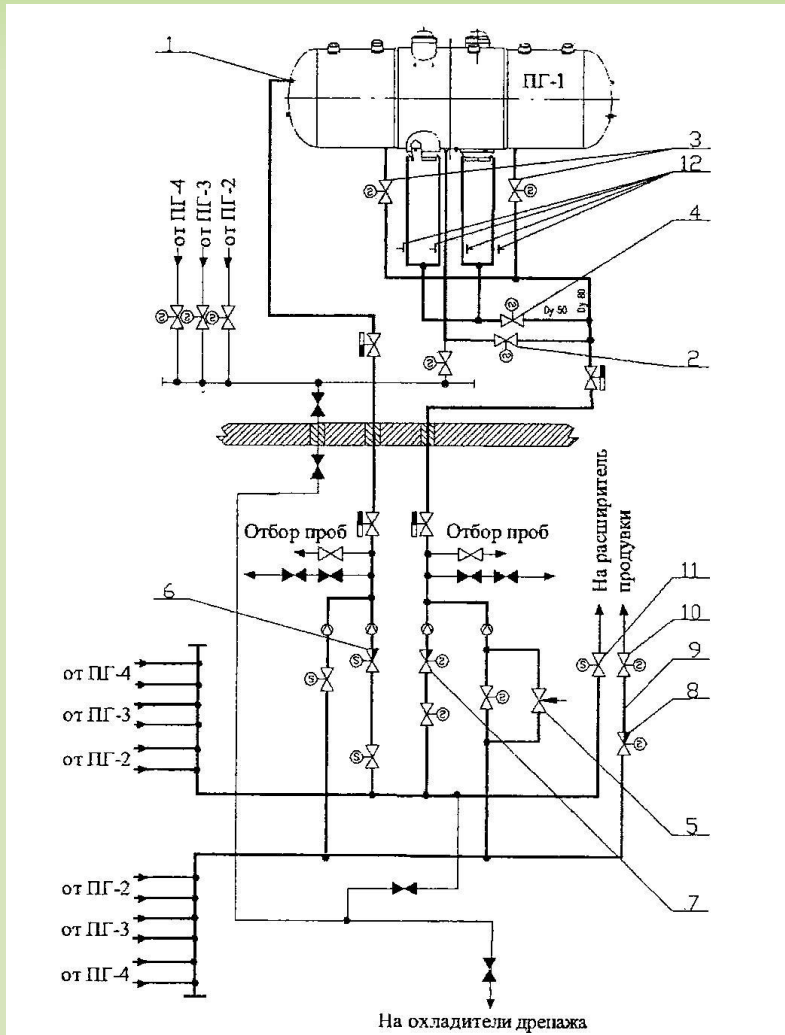
2.2. Baleseti tápvízrendszer.

- Kondenzátum-tisztító: 5 db egyenként $\dot{V}=950$ m³/h névleges kapacitású *mechanikus* (cartridge) *szűrő* 90/40/10 μm pórusméretű elemekkel – a diszperz korróziótermékek folyamatos eltávolítására → ***A GTT előtt EMF (kb. 150 oC) hatékonyabb lenne!***
- 5 db egyenként $\dot{V}=900$ m³/h névleges kapacitású *H⁺* kationcserélő és kevertágyas ioncserélő – ***CSAK indulás és hűtővíz-bekerülés esetén üzemel, mert szennyezőion-forrás nagy tisztaságú munkaközegnél!***

2.3. Gőzvezetékek és gőzledobó berendezések A blokk redukáló berendezés (BRU) és kondenzátor (K) elvi kapcsolása

2.4. A négy gőzfejlesztő leiszapolása

Az orosz névleges adatok

- Mind a négy gőzfejlesztő folyamatos leiszapolása az ún. „sótérből” történik 15 t/h maximális tömegáramig (DN80), valamint a két kollektor és köpeny közötti szűk térből, az ún. „kollektorzsebből” 2x5 t/h tömegáramig (2 db DN20 csonk 1 db DN50 vezetékbe bekötve) → Kevesebb elegendő nagy tisztaságú munkaközegnél.
- Tehát a négy gőzfejlesztő folyamatos leiszapolásának maximális tömegárama $\dot{m}_{maxfoly} = 4 \cdot 15 + 4 \cdot 10 = 100$ t/h, a tápvíz névleges tömegáramának (6420 t/h) 1,56 %-a.
- A periodikus leiszapolás a köpeny aljáról 25 t/h tömegáramig (DN80) valamint a két kollektorzsebből 10-20 t/h tartományban a négy csonkon keresztül történhet → *Kijön ekkora tömegáram? Vezetékek hidraulikája?*
- Egy gőzfejlesztőből a folyamatos és periodikus leiszapolás együttes tömegárama 35 t/h lehet, így a négy gőzfejlesztőből $\dot{m}_{max} = 4 \cdot 35 = 140$ t/h, a tápvíz névleges tömegáramának 2,18 %-a lehet (2 db DN80 csővezeték a kigőzölögtető előtt DN100 vezetékkel egyesül).

A négy gőzfejlesztő leiszapolása

- A négy gőzfejlesztő köpenyteréből leürített $p \approx 70$ bar nyomású telített víz a $p_{KG} \approx 13$ bar nyomású kigőzölögtetőbe kerül, ahol a telített víz tömegáramának 23 %-a telített gőzként a gáztalanítós táptartályba, 77 %-a pedig lehűtésre (< 50 °C) kerül egy hőcserélőben (lúghűtőben).
- *Az 5. víztisztító névleges tömegárama így 108 t/h, amelyre nem találtam adatot az orosz dokumentációban.*
- Kíváncsú, hogy leállítás alatt a gőzturbinától független hűtés (pl. közbenső hűtőköri hűtővízzel) biztosítsa a gőzfejlesztő víz lehűtését, ami a K-220-44 gőzturbina leállása alatt a hat VVER-440 gőzfejlesztőnél nem volt lehetséges.

2.5. A gőzfejlesztők kémiai tisztító rendszere

- Elfogadható, hogy az orosz üzemviteli tapasztalatok alapján kiépítésre kerül a gőzfejlesztők kémiai tisztító rendszere. Az orosz üzemviteli gyakorlat, hogy jelentős tömegű korróziótermék halmozódik fel a csőkötegben és rakódik le a hőátadó csöveken. Ugyanakkor túlzottnak tartjuk, hogy kémiai tisztítást akkor kell elvégezni, ha a lerakódás meghaladja a 100 g/m^2 értéket, ami $25 \text{ }\mu\text{m}$ vastag lerakódásnak felel meg [2]. (Paks 1 VVER-440 gőzfejlesztőinek hőátadó felületét – a vízüzem-váltás után – lerakódásmentesnek tekintjük, ha (a felső hőátadó csöveken) mérhető lerakódás vastagsága nem éri el az $50 \text{ }\mu\text{m}$ értéket.)
- Ugyanakkor hazai tervezési elvárás, hogy **lehetőleg ne kerüljön sor a gőzfejlesztők köpenytéri kémiai tisztítására**. Ahhoz, hogy ez az elvárás realizálható legyen, ismerni kell a VVER-1200 gőzfejlesztő köpenytéri áramlási képét (**CFD modell szükségessége!**), mert a melegoldali csőkötegben elhelyezkedő tápvíz-elosztó a diszperz korróziótermékek lerakódását támogatja a hőátadó csöveken. Ez felveti a tápvíz-elosztó helyének megváltoztatását a köpenytéri cirkuláció megváltoztatása érdekében. Az orosz dokumentációban van olyan magyarázó ábra, amelyen a tápvíz-elosztó a csőköteg felett helyezkedik el.)
- A másik követelmény, hogy a gőzfejlesztőkbe lépő tápvíz összes korróziótermék koncentrációja normál üzemben ne $10 \text{ }\mu\text{g/kg}$ -nál ($\dot{C}_{kt} \leq 62 \text{ g/h}$) [1] hanem $5 \text{ }\mu\text{g/kg}$ -nál kisebb ($\dot{C}_{kt} \leq 31 \text{ g/h}$) legyen [2]. A különbség ($\Delta \dot{C}_{kt} \leq 31 \text{ g/h}$) folyamatosan a gőzfejlesztőkben marad, hiszen a kollektorzsebből a folyamatos és a periodikus leiszapolás nem képes többet eltávolítani **A sótérből elvett leiszapolásban nincs, ill. alig lehet diszperz korróziótermék.**

2.6. Vegyszer-előkészítő és adagoló rendszer

- Az orosz terv szerint vagy a főkondenzátumba (valószínűleg a kondenzátum-tisztító után) vagy a (gáztalanítós táptartályból kilépő) tápvízbe illékony ammóniát (NH_4OH oldatot), hidrazint (N_2H_5OH oldatot) és nem illékony etanol-amin oldatot kell adagolni. Szerintem
 - a gáztalanítós táptartályból kilépő tápvízbe, a tápszivattyú szívóágába ammóniát és hidrazint,
 - a gőzfejlesztőkbe lépő tápvízbe etanol-amint adagolni.
- A nem illékony etanol-amin a gőzfejlesztő vizet, az illékony ammónia a tápvizet (és főkondenzátumot, gőzt) lúgosítja megfelelően, valamint a maradt hidrazin a hőmérséklet növekedésével ammóniára bomlik.
- Ma már az adagoláshoz nem szükséges külön vegyszeroldat bekeverő és adagoló tartályt létesíteni, elegendő a leszállított koncentrációjú vegyszer közvetlen adagolása ausztenites acél anyagminőségű precíziós dugattyús szivattyúval és az adagolást a tápvíz, ill. a gőzfejlesztő leiszapolás pH_{25} értékéről vezérelni.
- *Ki lehet-e többfunkciós kondicionáló vegyszerrel az orosz szabványos munkaközeg kondicionálást váltani, ha kizárólagos érvényű az orosz dokumentáció?*

Anyagminőség jelölések

- „A VVER-1200 gőzfejlesztő két kollektorának anyagminősége 10MnNi2MoVA-Sh vagy 10MnNi2MoVA-A-KP30.” Több hazai szakember szerint ez nem a VVER-1000 gőzfejlesztők orosz irodalomban előforduló 10GN2MFA anyagminősége. Az anyagminőség összetételéből azonban egyértelműen megállapítható, hogy *az orosz (10GN2MFA), ill. „latin” (10MnNi2MoVA) jelölésű anyagminőség azonos.*
- Így a 4 db VVER-1200 gőzfejlesztő hőátadó csöveinek anyagminősége 08Cr18Ni10Ti (08H18N10T).

3. A gőzfejlesztők harmóniaelvének kért mátrixa

Konstrukció	Szerkezeti anyag	Víz kémia
A konstrukció megszabja a berendezésekben lejátszódó áramlási, hő és anyagátviteli folyamatokat, ezek lokális egyenlőtlenégeit:	A szerkezeti anyag megszabja a fémfelület/ek/ általános korróziójának minimális sebességét és a lokális károsodási folyamatokra való érzékenységet	A víz kémia a szerkezeti anyag és víz érintkezésével befolyásolja a szerkezeti anyag(ok) általános korrózióját, a korróziótermékek vízbe kerülését, valamint a szerkezeti anyagot károsító lokális korróziós környezet kialakulását.

A gőzfejlesztők harmóniaelvének kért mátrixa

Már a tervezésnél ismerni kell az egyenlőtlenségek helyét és mértékét! Ezt ma már a gőzfejlesztők CFD (multimédiás) modelljei lehetővé teszik. A gőzfejlesztők lokális egyenlőtlenségei:

- holt áramlási zónák a hőátadó csövek megfogása környezetében (konstrukciós rések), a hőátadó cső és csőfal-furat közti résekben (PWR), két kollektor körüli gyűrűben (VVER);
- a fővízköri hőhordozó egyenetlen tömegáram-eloszlása a hőátadó csövekben (PWR és VVER GF-ben egyaránt);
- a hőátadó felület térfogati hőáram-sűrűségének 4-5 nagyságrendnyi különbsége (PWR és VVER GF-ben egyaránt).
- Az egyenlőtlenségek miatt lokálisan nagyobb húzófeszültségek ébredhetnek az egyes hőátadó csövekben.

A gőzfejlesztők és szekunderköri hőcserélők hőátadó csövei: a szerkezeti anyag/ok/ általános korróziójának sebessége minél kisebb legyen, és ne legyen érzékeny a lokális korrózióra.

- A VVER gőzfejlesztők hőátadó csöveinek anyagminősége (08Cr18Ni10T) 9-11 % nikkeltartalommal érzékeny a transzkrisztallin feszültségkorrózióra.
- A 08Cr18Ni12T) 11-13 % nikkeltartalommal kevésbé érzékeny a transzkrisztallin feszültségkorrózióra (lásd Dukovany VVER-440, Busher, Kudamkulan VVER-1000 GF-k hőátadó csöveit).

A munkaközeg minden állapotában nagy tisztaságú és megfelelően kondicionált, a szerkezeti anyag/okk/al kompatibilis legyen.

A gőzfejlesztők harmóniaelvének kért mátrixa

A tápvíz felmelegítéséhez szükséges gőz 5,3-szor nagyobb a VVER-1200 gőzfejlesztőben, mint a 108 % hőteljesítményű VVER-440-ben. Tápvíz-elosztó csőkötegben vagy csőköteg felett?		Ha a csőkötegben, akkor a diszperz korróziótermékek hőátadó csöveken való lerakódását, ha a csőköteg felett az iszap felhalmozódását a köpeny alján támogatja.
A VVER gőzfejlesztők két kollektorának valamint a kollektor köpeny kapcsolat (№111 varrat) repedésének ma már nagyobb a kockázata, mint a hőátadó csövek feszültségkorróziós repedésének.	A VVER-1200 gőzfejlesztő két kollektorának anyagminősége 10MnNi2MoVA-Sh vagy 10MnNi2MoVA-A-KP30 gyengén ötvözött acél, a primerköri (belső) felületén a hőátadó csővel azonos anyagminőségű, kb. 6 mm-es felrakott hegesztésével.	
A VVER-1200 GF-k sótérből elvett leiszapolása az ionokra hatékony, míg a kollektorzsebből és a köpeny aljáról elvett leiszapolás a diszperz korróziótermékekre nem hatékony.	Ausztenites acélból kell készíteni a tápvíz-elosztó kollektort, kivágott távtartó szalagokat, a meleg kollektor környezetében a vízszint alatt elhelyezett perforált lemezt, valamint a cseppleválasztó perforált lemezt.	▪ A gőzfejlesztő maximális ionkoncentrációjú helyéről, az ún. sótérből elvett leiszapolás kloridion koncentráció várt értéke 10 µg/kg (orosz 30 µg/kg). 10 µg/kg-nál lehet nagyobb kis tömegáram mellett. ▪ A gőzfejlesztőből elvett periodikus leiszapolás számított összes vas koncentráció várt értéke >270 µg/kg – a felhalmozódás elkerülése érdekében.

A gőzfejlesztők harmóniaelvének kért mátrixa

Az 5. víztisztító a pótvízzel azonos vízminőségre tisztítja a gőzfejlesztők leiszapolását.

▪ Gőzturbina tápvíz és gőz, a kapcsolódó pótvíz rendszer kizárólag acél, rézmentes, a hőcserélők hőátadó csövei nagy krómtartalmú vagy ausztenites rozsdamentes acél.

▪ Nagy tisztaságú pótvíz és a gőzfejlesztők tisztított leiszapolása;
▪ Hűtővíz-tömör kondenzátor;
▪ Légtömör vákuumos részek;
▪ Zárt szekunderkör (minimális pótvíz-veszteség).
▪ A gőzfejlesztőkbe lépő tápvíz összes vas korróziótermék koncentráció várt értéke $<5 \mu\text{g}/\text{kg}$.
▪ Korróziótermék-szűrő a kondenzátor után vagy a gáztalanító táptartály előtt.
▪ A gőzfejlesztőkbe lépő tápvíz $pH_{25}=9,5-9,7$ lehetőleg multifunkciós kondicionáló vegyszerrel.

Köszönöm a figyelmet!

Ősz János: Hő- és
atomerőművek vízüzeme
(e-book Akadémiai Kiadó, 2019.)